

KS. ZDZISŁAW PAWLAK

DZIAŁALNOŚĆ KLUBU NAUKOWODYSKUSYJNEGO „KRAĞ” WE WŁOCŁAWKU

W tym roku mija 30 lat od powstania w środowisku naukowym tworzonym przez profesorów Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku klubu naukowodyskusyjnego „Krağ”. W założonej wtedy księdze dokumentującej działalność klubu zapisano: „Dnia 16 listopada 1979 r. odbyło się w mieszkaniu ks. prof. Stanisława Olejnika we Włocławku spotkanie grupy księży profesorów Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku, na którym uchwalono powołanie do życia klubu naukowodyskusyjnego «Krağ»”¹.

W niniejszym artykule zostaną przedstawione: cel i zadania klubu „Krağ”, jego uczestnicy oraz problematyka spotkań naukowych prezentowana na posiedzeniach włocławskiego klubu.

1. Cel i zadania

Założycielem klubu naukowodyskusyjnego „Krağ” i jego prezesem był ks. prof. dr hab. Stanisław Olejnik, znany w Polsce i świecie teolog moralista, a jednocześnie od wielu lat profesor Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku. Nowo powstały klub stał się pierwszym etapem odrodzenia faktycznej i formalnej działalności Towarzystwa Teologicznego we Włocławku, które powstało kilkadziesiąt lat wcześniej, prowadząc szeroko zakrojoną działalność naukową.

Warto tutaj wyjaśnić, że towarzystwo to (powstałe w 1928 r.) początkowo było planowane i faktycznie zaistniało jako oddział Polskiego Towarzystwa Teologicznego z siedzibą we Lwowie². Szybko jednak oddział włocławski „wyodrębnił się w samodzielną jednostkę prawną z własnym, zalegalizowanym przez władze statutem i rozwijać poczyną nader wszechstronną i owocną działalność”³.

Po drugiej wojnie światowej Towarzystwo Teologiczne we Włocławku nie wznowiło już formalnie swojej działalności. Była jednak próba kon-

tynuowania przez profesorów wrocławskiego seminarium duchownego działalności oświatowej dla inteligencji. Także w nawiązaniu do przedwojennych spotkań naukowych wrocławskiego Towarzystwa Teologicznego rozpoczęto (od 1962 r.) urządzać także spotkania w formie sesji naukowych organizowanych przez rektorat seminarium dla księży profesorów, bez formalnego wznawiania działalności Towarzystwa, gdyż wówczas było to niemożliwe ze względu na brak zgody władz komunistycznych na taką działalność. Dzięki zachowaniu w biurze rektorskim protokołów z sesji księży profesorów seminarium można zestawić wykaz wygłaszanych referatów w latach 1963–1973⁴. Wiadomo też, że później były one nadal głoszone, chociaż znacznie rzadziej. Zastąpiły je ogólne prelekcje głoszone dla profesorów i alumnów, przeważnie z okazji „przyjazdu do Wrocławka jakiejś osobistości ze świata nauki”⁵.

Ks. prof. S. Olejnik, inicjując w listopadzie 1979 r. powstanie klubu naukowodyskusyjnego „Krag”, nawiązał zatem do chlubnych tradycji naukowych wrocławskiego środowiska z okresu międzywojennego. W deklaracji powołującej klub czytamy: „Jego celem jest stworzenie w w. wym. Seminarium teologicznego ośrodka (środowiska) naukowego przez wzajemną zachętę, współpracę i pomoc w twórczości pisarskiej w zakresie myśli teologicznej (szeroko pojętej, a więc włączającej filozofię i inne «dyscypliny kościelne»). Ma być on realizowany głównie przez spotkania naukowodyskusyjne odbywane przeciętnie raz na miesiąc”⁶.

Spotkania te miały spełniać dwa zadania: 1) „«erudycyjne» – przez prezentowanie na nich cenniejszych publikacji oraz sprawozdań ze zjazdów, kongresów itp. z zakresu specjalizacji poszczególnych profesorów”, 2) „«twórcze» – przez przedstawienie i krytyczne rozpatrzenie w dyskusji oryginalnych opracowań zagadnień podjętych przez członków klubu”⁷.

Jeśli chodzi o realizację tych ambitnych celów i zadań, to należy z uznaniem stwierdzić, że wrocławski klub naukowodyskusyjny „Krag”, kierowany przez jego prezesa ks. prof. Olejnika, starał się wywiązywać bardzo dobrze z podjętych zamierzeń. Spotkania „Kregu” odbywały się najczęściej w mieszkaniu ks. prof. Olejnika przeciętnie raz w miesiącu, zazwyczaj siedem razy w roku akademickim. Pierwsze robocze spotkanie odbyło się już 18 stycznia 1980 r. W sumie w latach 1980–1984 odbyły się 32 spotkania, na których wygłoszono 24 referaty (jeden z referatów zajął dwa spotkania) i sześć sprawozdań z sympozjów, kongresów, konferencji naukowych. Jedno spotkanie poświęcone było dyskusji nad rolą profesora w kształtowaniu formacji kapłańskiej i jego statusu (11 XII 1981). *Spiritus movens* tych spotkań był oczywiście ks. prof. Olejnik⁸.

2. Uczestnicy

Na spotkaniu inicjującym założenie klubu „Krag” obok pomysłodawcy, ks. prof. Stanisława Olejnika, udział wzięli następujący księża profesorowie: Zdzisław Pawlak, Wojciech Hanc, Marian Gołębiowski, Jerzy Kaźmierczak, Zbigniew Skrobicki, Franciszek Józwiak, Tadeusz Przybylski, Jerzy Bagrowicz, którzy też podpisali deklarację jako członkowie założyciele⁹. Na sekretarza naukowego „Kregu” został powołany ks. prof. Z. Pawlak¹⁰. On też przez cały czas istnienia klubu opracowywał systematycznie protokoły spotkań.

Jak potwierdza przyjęta deklaracja, klub naukowodyskusyjny „Krag” nie stanowił hermetycznie zamkniętej grupy osób, ale był otwarty także dla pozostałych profesorów seminarium włocławskiego, a nawet dla osób spoza jego grona. „Klub «Krag» nie ma charakteru ściśle zamkniętego grona osób. Członkowie założyciele będą się starali włączyć doń innych profesorów seminarium włocławskiego. Mogą być do niego również włączeni – za zgodą większości członków – również osoby spoza grona profesorów tego seminarium”¹¹.

W późniejszym czasie do stałych uczestników „Kregu” doszły jednak tylko trzy osoby. Najpierw ks. prof. Jan Nowaczyk (od 14 XI 1980)¹², potem (od 12 XI 1980) ks. prof. Roman Andrzejewski, późniejszy biskup pomocniczy włocławski (wielokrotnie obecny na spotkaniach)¹³, wreszcie (od 26 II 1982) ks. prof. Bogusław Skowroński (kapłan diecezji płockiej prowadzący wykłady w seminarium włocławskim z teologii moralnej)¹⁴. W sumie w spotkaniach „Kregu” brało udział dwunastu stałych uczestników. Kilka innych osób uczestniczyło w tych spotkaniach sporadycznie, m.in.: ks. mgr Teodor Lenkiewicz, ks. mgr Leonard Fic, ks. dr Stanisław Gębicki, ks. dr Wojciech Frątczak, ks. dr Krzysztof Konecki.

Mimo deklaracji o otwartości „Kregu” nie był on jednak dostępny dla wszystkich profesorów seminaryjnych. Przede wszystkim wchodził do niego ci, którzy zostali zaproszeni do współpracy. Podstawowym kryterium (niewymienionym wprost w deklaracji powołującej „Krag”) było zasadniczo posiadanie doktoratu, ale faktycznie nawet ci, którzy legitymowali się takim stopniem naukowym, nie byli zapraszani, jeśli nie wykazywali specjalnego zainteresowania pracą naukową (według oceny ks. prof. Olejnika)¹⁵.

Niekiedy, obok spotkań ściśle naukowych, zdarzały się także bardziej uroczyste spotkania, z większą liczbą uczestników, na przykład na spotkanie 22 kwietnia 1983 r., ze względu na obecność kilku solenizantów członków klubu oraz z okazji obdarowania ks. prof. Olejnika godnością prałata papieskiego, obok biskupów naszej diecezji (Jana Zaręby, Czesława Lewan-

dowskiego i Romana Andrzejewskiego) przybyli jeszcze inni zaproszeni goście¹⁶. Takie uroczyste spotkanie „Kręgu” w poszerzonym gronie odbyło się także 24 listopada 1983 r., z okazji 30-lecia pracy naukowo-dydaktycznej w seminarium wrocławskim ks. prof. Olejnika. Uczestniczyli wtedy w nim obok biskupów: ks. prof. dr hab. Józef Iwanicki (były rektor KUL-u i ATK), księża koledzy jubilatą, księża wychowankowie oraz uczniowie i alumni¹⁷. Ale nawet wyżej wymienione uroczyste spotkania miały również charakter naukowy (w drugiej części był głoszony referat połączony z dyskusją).

Po latach spotkania „Kręgu” i jego uczestników ks. prof. S. Olejnik z pewną nostalgią tak wspomina: „Teologiczne Towarzystwo Naukowe Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławku to dziś już poważne dzieło, pięknie pracujące, ale u jego genezy były spotkania małej, kilkusobowej grupy profesorów tego seminarium, nazwanej przez nas klubem naukowodyskusyjnym «Krağ». Powstała ona na przełomie 1979/1980 r., a zbierała się w mym pokoju, aby przy kawie podyskutować na tematy naukowe. W krótkim czasie spotkania «Kręgu» z doraźnie zwoływanych stały się systematyczne. Odbywały się co miesiąc. Początkowo sam określałem temat i wprowadzałem do dyskusji, z czasem jednak opracowane przez siebie problemy przedstawiali inni uczestnicy spotkań. Gdy poziom referatów i dyskusji podniósł się dostatecznie wysoko, zdecydowaliśmy robić protokoły zebrań, które opracowywał profesor filozofii ks. dr Zdzisław Pawlak. We mnie zaś serce rosło, bo dzięki mej inicjatywie i podtrzymywanym wysiłkom ożywiło się środowisko naukowo-teologiczne we Wrocławku, a dzięki temu wzrastał poziom przynajmniej niektórych wykładów w miejscowym seminarium”¹⁸.

3. Problematyka spotkań

Spotkania w ramach klubu naukowodyskusyjnego „Krağ” miały zazwyczaj dwie części. W pierwszej (informacyjnej), po odczytaniu protokołu z ostatniego spotkania, informowano o najnowszych, ważniejszych publikacjach z różnych dyscyplin naukowych, dotyczących zarówno pozycji książkowych, jak i czasopism, oraz krótkie (niekiedy jednak dłuższe – w zależności od rangi naukowej – wypełniające nawet nieraz całe spotkanie) omówienia odbywających się w ostatnim czasie sympozjów, konferencji naukowych, kongresów i tygodni (filozoficznych, teologicznych). Miały tutaj również miejsce różnego typu informacje dotyczące życia Kościoła, ważniejszych wydarzeń z życia społecznego i kulturalnego, a zwłaszcza dotyczące uczestników „Kręgu”, np. przygotowywanych publikacji, rocznic, jubileuszy itd.

W drugiej części (stricte naukowej i czasowo dłuższej) był głoszony przez któregoś z członków klubu referat naukowy, wykład specjalistyczny.

Wszystkim referatom głoszonym na spotkaniach „Kręgu” towarzyszyły (zajmujące sporo czasu, przenoszone często jeszcze do seminaryjnego refektarza i prowadzone podczas kolacji) ożywione dyskusje, do których uczestnicy spotkań przygotowywali się nieraz bardzo solidnie, tym bardziej, że tematy kolejnych spotkań i ich prelegenci byli wcześniej zapowiadani.

Gdy chodzi o sprawozdania z sympoziów, konferencji naukowych itd., to z okresu działalności „Kręgu” (a więc z lat 1979–1984) warto wymienić przynajmniej następujące:

1. Dnia 18 stycznia 1980 r. ks. prof. dr hab. Stanisław Olejnik przedstawił sprawozdanie z sympozjum na ATK pt. „Uniwersytet katolicki wobec problemu zagrożenia wartości moralnych we współczesnym technicyzowanym świecie”¹⁹. Ks. prof. Olejnik wygłosił na nim referat „Problem podważenia hierarchii wartości we współczesnym technicyzowanym świecie”, który później został opublikowany jako artykuł²⁰.

2. Dnia 22 lutego 1980 r. ks. dr Wojciech Hanc przedstawił sprawozdanie z Kongresu Mariologicznego i Maryjnego w Saragossie²¹, które następnie, poszerzone o uwagi uczestników, zostało opublikowane drukiem²².

3. Dnia 14 marca 1980 r. ks. dr Zdzisław Pawlak przedstawił sprawozdanie z XXIII Tygodnia Filozoficznego pod hasłem: „Człowiek a kultura”. W ożywionej dyskusji po sprawozdaniu poddano analizie zwłaszcza samo pojęcie „kultury”, a także problem wolności osoby ludzkiej (szczególnie wolności jednostki w procesie kształtowania kultury masowej społeczeństwa)²³.

4. Dnia 13 listopada 1981 r. księża profesorowie przedstawili – na wniosek ks. R. Andrzejewskiego – sprawozdania z sympoziów w zakresie ich specjalizacji²⁴. Uwzględniono wtedy następujące spotkania naukowe: biblistów (ks. M. Gołębiowski), dogmatyków, patrologów i historyków sztuki (ks. W. Hanc, ks. R. Andrzejewski), moralistów (ks. S. Olejnik), prawników kanonistów (ks. B. Cieślak), liturgistów (ks. T. Korpusiński), latynistów (ks. R. Andrzejewski), historyków sztuki (ks. J. Arabski), muzykologów (ks. Z. Szygenda), bibliotekarzy (ks. K. Rulka)²⁵.

Powyższe sprawozdania z sympoziów wypełniły cztery spotkania „Kręgu”. W następnych latach takie sprawozdania zajmowały już tylko pierwszą (kilkunastominutową) część spotkania.

Po prawie roku działalności „Kręgu” na pierwszym powakacyjnym spotkaniu (10 X 1980) ustalono, że w przyszłości na spotkaniach będzie

prezentowana przede wszystkim, w postaci referatu czy wykładu, problematyka, nad którą aktualnie dany profesor pracuje²⁶. Stosując takie właśnie kryterium, całość problematyki prezentowanej na „Kręgu” można sprowadzić do czterech zasadniczych grup tematycznych.

3.1. Zagadnienia filozoficzne

Problematyce tej zostało poświęconych w sumie osiem referatów. Wygłosili je: ks. dr Zdzisław Pawlak, ks. dr Jan Nowaczyk i ks. prof. dr hab. Stanisław Olejnik.

Ks. dr Zdzisław Pawlak przedstawił pięć referatów. Trzy z nich poruszają problemy antropologii filozoficznej, czwarty dotyczy fenomenologii religii, a piąty filozofii kultury.

W dniu 19 listopada 1982 r. wygłosił referat „Biologiczno-mechanistyczna koncepcja człowieka Freuda a społeczno-kulturowa Karen Horney”²⁷. Najpierw naszkicował freudowską koncepcję człowieka, według której człowiek to istota somatyczna, której psychika ma charakter trójwarstwowy (*id, ego, superego*). Według twórcy psychoanalizy całe życie człowieka od urodzenia do śmierci jest przepojone sferą seksualną (*libido*), która dynamizuje popędy. Całkowicie z tą teorią zerwała Karen Horney, psychoanalitik pochodzenia niemieckiego (neopsychoanaliza). Jej koncepcja człowieka jest przede wszystkim demaskacją społeczeństwa, w którym człowiek jako jednostka żyje, jest demaskacją deprawującej człowieka kultury. Można więc powiedzieć, że jeśli dla Freuda człowiek był niewolnikiem popędów, to dla Karen Horney człowiek jest niewolnikiem wzorców kultury.

Następny referat pt. „Koncepcja człowieka w teorii Ericha Fromma” wygłosił 28 stycznia 1983 r.²⁸ W koncepcji tej Fromm (podobnie jak K. Horney) reprezentuje również neopsychoanalizę, która wyrosła z psychoanalizy Freuda. Przeciwstawia się zwłaszcza jej biologicznym założeniom. Posługując się aparatem pojęciowym psychoanalizy, daje on odpowiedź na najbardziej interesujące współczesnego człowieka pytania dotyczące jego natury, problemu miłości, rozumności, twórczości, a zwłaszcza relacji człowieka jako jednostki do społeczeństwa.

W dniu 4 maja 1983 r. w swoim referacie „Filozofia kardynała Karola Wojtyły”²⁹ autor podkreślił, że jego filozofia, skoncentrowana zasadniczo wokół antropologii filozoficznej i etyki, wyrosła głównie z dwóch pni: z arystotelesowsko-tomistycznej filozofii bytu oraz z fenomenologii, zwłaszcza Maksxa Schelera. Jeśli więc chodzi o umiejscowienie filozofii K. Wojtyły wśród różnych nurtów i kierunków filozoficznych, to wydaje się, że naj-

właściwszym będzie określenie jej jako tomizmu fenomenologizującego albo fenomenologii tomizującej.

Referat „Gerardus van der Leeuw i jego fenomenologia religii” został wygłoszony 10 października 1980 r.³⁰ (pierwotnie ta problematyka miała być przedmiotem rozprawy habilitacyjnej ks. Pawlaka). Autor podkreślił, że charakterystyczną cechą fenomenologii religii wielkiego holenderskiego religioznawcy i filozofa jest powiązanie jej z historią religii, psychologią i socjologią oraz introspekcyjno-fenomenologiczne badanie zjawisk religii i uznanie, że są one czymś autonomicznym, niesprowadzalnym do innych zjawisk. Fenomenologia religii van der Leeuwa nie podaje jednak (i nie może podać) ontycznych i poznawczych racji wyjaśniających ostatecznie fakt religii. Zwłaszcza nie rozwiązuje sprawy najtrudniejszej, ale jednocześnie najważniejszej, jaką jest przedmiot relacji religijnej: Bóg – człowiek. Chodzi nie tylko o to, jaki on jest, ale czy realnie istnieje, czy nie jest wytworem człowieka.

Referat ks. Pawlaka na temat: „Pojęcie kultury i jej typy” został wygłoszony 26 lutego 1982 r.³¹ Prelegent spośród wielu definicji kultury ograniczył się tylko do tych, które są najbardziej istotne i znamienne dla rozumienia kultury. Było to właściwie wprowadzenie do wieloaspektowej dyskusji na ten temat. Autor wyakcentował zwłaszcza definicje kultury: A. Rodzińskiego, M.A. Krąpca, A. Stępnia oraz C. Strzeszewskiego. Zakończył zaś definicją kultury, jaką podaje Konstytucja Soboru Watykańskiego II *Gaudium et spes*³².

Z kolei ks. dr Jan Nowaczyk przedstawił dwa referaty. Pierwszy z zakresu filozofii Boga, a drugi z zakresu prakseologii.

W dniu 15 listopada 1980 r. wygłosił referat nt. „M. Merleau-Ponty a problem Boga”³³. Po stwierdzeniu, że filozoficznie biorąc M. Merleau-Ponty oscyluje między egzystencjalizmem a fenomenologią, ukazał zasadniczy problem, jakim jest jego relacja do Boga. Prelegent wyróżnił to, co Merleau-Ponty mówił o Bogu do roku 1955 (rok przełomu czy nawet może „nawrócenia”), od tego, co mówił po swoim „nawróceniu”. Ten drugi etap charakteryzuje się istotną ewolucją jego poglądów w kierunku chrześcijaństwa i podjęcia kwestii Absolutu.

Drugi referat, pt. „Prakseologiczne dyrektywy programatyżacji dobrej roboty według Tadeusza Kotarbińskiego”, wygłoszony został 13 maja 1983 r.³⁴ Autor najpierw wyjaśnił, że prakseologia jako nauka o sprawnym działaniu człowieka ma swoją długą, bogatą historię, jednak w Polsce jest nierozdzielnie związana z nazwiskiem profesora T. Kotarbińskiego i jego dziełem *Traktat o dobrej robocie*. Prelegent swoje wystąpienie zawarł

w czterech punktach: 1) gramatyka języka a gramatyka czynu, 2) prakseologia jako ogólna teoria sprawnego działania w aspekcie historycznym i systematycznym, 3) preparacja działań, 4) użyteczność prakseologii.

Ks. prof. dr hab. Stanisław Olejnik wygłosił (10 XII 1982) referat pt. „Victor Frankl i jego koncepcja człowieka”³⁵. Podkreślił, że V. Frankl w swej teorii człowieka przeciwstawia się deterministycznym koncepcjom człowieka, w szczególności teorii Freuda, według którego ludzki sposób bycia jest zdeterminowany przez popędy, zwłaszcza przez dążenie do przyjemności. Według koncepcji Frankla człowiek jest bytem wielowymiarowym, w którym można wyróżnić wymiar somatyczny (cielesny), psychiczny oraz noetyczny (duchowy). Problemem człowieka współczesnego jest pomijanie wymiaru duchowego, egzystencjalna frustracja i lęk przed bezsenssem życia. Do tego dochodzi ucieczka od wolności i odpowiedzialności, zapominanie, że najgłębszym pragnieniem człowieka, jego podstawową troską jest uczestniczenie w życiu sensownym, że nasze istnienie powinno być „byciem ku sensowi”.

3.2. Zagadnienia z zakresu etyki i teologii moralnej

Ks. prof. Stanisław Olejnik 14 kwietnia 1980 r. wygłosił referat pt. „Problem i ocena etyczna tzw. inżynierii genetycznej”³⁶. Prelegent podkreślił, że współczesna medycyna podejmuje często problemy, które budzą wątpliwości, zastrzeżenia etyczne. Rodzą się one zwłaszcza przy ingerencji medycyny w dziedzinie powstawania nowego życia. Autor referatu zwrócił uwagę głównie na trzy szczegółowe zagadnienia: hodowanie w inkubatorze, współczesna inżynieria genetyczna oraz programowanie człowieka na drodze manipulacji genetycznej.

Tenże prelegent 24 listopada 1983 r. przedstawił referat „Kulturotwórcza wartość moralności chrześcijańskiej”³⁷. Wyjaśnił najpierw pojęcia, a więc bardzo dyskusyjny termin, jakim jest „kultura”, oraz określenie moralności chrześcijańskiej jako całości zasad moralnych wraz z obudową doktrynalną. Całość rozważań prelegent zawarł w pięciu punktach: 1) właściwe rozumienie kultury, 2) wkład Kościoła do kultury w wymiarze historycznym, 3) godność człowieka, 4) w obliczu wielkich zagrożeń, 5) ważniejsze odniesienia szczegółowe. Powyższy referat ks. prof. Olejnik opublikował później jako artykuł³⁸.

Ks. dr Bogusław Skowroński 9 marca 1984 r. przedstawił wykład pt. „Etyka ideału według Władysława Biegańskiego”³⁹, związany z tematem jego pracy doktorskiej. Autor najpierw ukazał postać lekarza i filozofa W. Biegańskiego, a następnie naszkicował główne założenia jego etyki,

tworzonej w czasach silnych wpływów tendencji pozytywistycznych, przed którymi nie uchronił się także Biegański. Prelegent podkreślił, że w swej etyce Biegański nie tylko wyznacza najwyższy ideał etyczny jako kryterium wartości czynów ludzkich, ale wskazuje także na sposoby jego realizacji.

Referat pt. „Nad paradoksem stoików: *Omnia peccata paria*” wygłosił 12 grudnia 1980 r. ks. dr Roman Andrzejewski⁴⁰. Autor, przedstawiając problem paradoksu stoików o równości wszystkich grzechów, sięgnął do jego historii i genezy, ukazując najpierw tę kwestię u autorów pogańskich (Cycero, Horacy), a następnie u Ojców Kościoła (św. Cyprian, św. Ambroży). Prelegent podkreślił także wpływ autorów starożytnych na chrześcijańskie koncepcje moralne.

Ks. dr Zbigniew Skrobicki przedstawił 23 października 1981 r. „Refleksje nad encykliką *Laborem exercens* Jana Pawła II”⁴¹. Było to obszernie wprowadzenie do dyskusji nad encykliką *Laborem exercens*, w którym autor zarysował najpierw samo pojęcie pracy, a następnie jej problematykę. Wyakcentował szczególnie myśl Jana Pawła II, że praca stanowi najistotniejszy klucz do całej kwestii społecznej. Jeśli więc chcemy kwestię społeczną właściwie zrozumieć i ocenić w kontekście nowych czasów, rozwoju nauki i techniki, stosunków międzynarodowych i międzyludzkich, musimy najpierw zrozumieć wzajemną relację człowieka do pracy.

3.3. Zagadnienia teologiczne

Problematyce tej zostało poświęconych sześć referatów. Podejmują one zagadnienia z zakresu teologii fundamentalnej, dogmatycznej oraz ekumenicznej. Cztery referaty wygłosił ks. dr Jerzy Kaźmierczak, dwa – ks. dr Wojciech Hanc.

Ks. dr Jerzy Kaźmierczak najpierw (2 V 1980) wygłosił referat pt. „*Credo Hansa Künga*”⁴². Przedstawił dwanaście tez słynnego i kontrowersyjnego profesora teologii dogmatycznej i ekumenicznej w Tybindze. Oto niektóre z nich: 1) chrześcijaninem jest wyłącznie ten, kto swoje człowieczeństwo, swoją społeczną i religijną postawę orientuje na osobę Jezusa Chrystusa; 2) Chrystus jest nikim innym, jak właśnie historycznym Jezusem z Nazaretu; nie jest ani kapłanem, ani ascetycznym zakonnikiem czy pobożnym moralistą; jest prowokującym pod każdym względem; 3) Bóg chce dobra człowieka i ze względu na nie Jezus relatywizuje uświęcone instytucje i tradycje: prawo i kult; 4) Jezus to obrońca grzeszników, który umiera opuszczony przez ludzi, a także przez Boga; 5) zmartwychwstanie Jezusa (u Künga: *Auferweckung*, a nie *Auferstehung*) nie oznacza powrotu do życia przestrzenno-czasowego ani też kontynuacji tak pojętego życia,

lecz „wzięcie” (*Aufnahme*) do niepojętej, ale wszystko obejmującej rzeczywistości, którą nazywamy Bogiem⁴³.

W drugim referacie pt. „Teologia a Urząd Nauczycielski Kościoła” (wygłoszony 14 III 1981)⁴⁴, opartym na sprawozdaniu ze spotkania katolickich teologów: dogmatyków i fundamentalistów, które odbyło się we Freisingen pod Monachium (powodem tego spotkania był w pewnym stopniu *casus* ks. prof. Künga), autor przedstawił zwłaszcza deklarację teologów przekazaną Janowi Pawłowi II, a dotyczącą różnych zadań teologii i Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, ich wzajemnej relacji i zalecanej współpracy.

W kolejnym referacie pt. „Ateizm zjawiskiem światowym” (9 XII 1983)⁴⁵, będącym poszerzoną recenzją monografii ateizmu pt. *Weltphänomen Atheismus* (Wien – Freiburg 1979), autor ukazał tematykę ośmiu rozdziałów tegoż dzieła obejmujących studia teologiczne, filozoficzne i socjologiczne nad ateizmem. W końcowej ocenie prelegent zaznaczył, że dzieło to jest dobrym przyczynkiem do lepszego poznania wieloaspektowego zjawiska ateizmu i z pewnością przyczyni się do uwiarygodnienia dialogu chrześcijaństwa z ateizmem.

Kontynuacją tego zagadnienia był referat „Psychologia wiary i niewiary” (3 II 1984)⁴⁶. Autor podkreślił, że chodzi tutaj zwłaszcza o osobowościową postawę życiową człowieka, w której biorą udział wszystkie płaszczyzny ludzkiej osoby, a nie tylko rozum i wola. Dlatego ogromne znaczenie dla wiary czy ateizmu ma to wszystko, co człowiek na swej drodze spotyka, przeżywa czy doświadcza.

Ks. dr Wojciech H a n c przedstawił najpierw referat „Współczesne spojrzenie na mariologię” (13 II 1981)⁴⁷. Zaznaczył, że w doktrynie mariologicznej trzeba wyróżnić mariologię do Soboru Watykańskiego II oraz po Soborze. Podana przez Sobór nauka o Najśw. Maryi Pannie (*Lumen gentium*, rozdz. 8) jest pierwszą w historii teologii maryjnej prawdziwie organiczną syntezą uroczystego nauczania Kościoła na temat osoby i posłannictwa Matki Bożej. W drugiej części prelegent przedstawił kwestię mariologii „chrystotypicznej” i „eklezjotypicznej”.

W referacie „Eklezjalny charakter katolickich wspólnot chrześcijańskich” (21 X 1983)⁴⁸ autor wskazał na istotne znaczenie Soboru Watykańskiego II w powyższej kwestii, podkreślając, że w świetle jego wskazań wszystkie wspólnoty oddzielonego Wschodu, co do których eklezjalności Kościół katolicki nie miał nigdy wątpliwości (zachowały bowiem dziedzictwo apostołskie w sakramentach i hierarchii) oraz wspólnoty oddzielonego Zachodu (wierność Ewangelii, chrzest, obecność Chrystusa, pamiątka

obchodzenia Ostatniej Wieczerzy) – są Kościołami w prawdziwym tego słowa znaczeniu, chociaż może nie w sposób doskonały ani zupełny. W tych Kościołach i Wspólnotach kościelnych działa Chrystus, przemieniając wiernych w lud Boży.

3.4. Zagadnienia biblijne

Problematyki tej dotyczą trzy referaty. Dwa ks. dr. Mariana Gołębiewskiego i jeden ks. dr. Franciszka Józwiaka.

Ks. dr Marian Gołębiewski w 1981 r. (13 IV) wygłosił referat pt. „Stan badań krytycznych nad księgą Deutero-Izajasza (Iz 40–55)”⁴⁹. Autor stwierdził, że autentyczność niektórych rozdziałów Księgi Izajasza (40–66) była kwestionowana dopiero od średniowiecza (Ibn Ezra). Dziś właściwie mówi się o trzech częściach Księgi Izajasza: Proto-Izajasz (1–39), Deutero-Izajasz (40–55) i Trito-Izajasz (56–66). Następnie przedstawił aktualny stan badań nad Deutero-Izajaszem, przytaczając różne opinie i stanowiska oraz stwierdzając, że dotychczas nie ma wystarczającego rozwiązania, które wyjaśniłoby wszystkie problemy dotyczące kontekstu, języka, stylu, a zwłaszcza interpretacji egzegetyczno-teologicznej⁵⁰.

Referat pt. „Jedność Pisma Świętego jako zasada hermeneutyczna” został wygłoszony na dwóch spotkaniach (14 V i 8 X 1982)⁵¹. Autor nawiązywał do problemu jedności Pisma Świętego i jej roli w interpretacji orędzia biblijnego. Była to odpowiedź na podstawowe pytania: dlaczego i w jakim sensie Stary Testament jest księgą Kościoła na równi z Nowym Testamentem, a stąd także księgą chrześcijanina? Prelegent zaznaczył, że chodzi o ustalenie pewnych zasad, które określają i precyzują wzajemny stosunek obydwu Testamentów, a które pozwalają odpowiedzieć na pytanie: czy istnieje zasada hermeneutyczna pozwalająca zrozumieć Stary Testament sam w sobie, czy też należy go rozumieć tylko i wyłącznie w relacji do Nowego Testamentu. Kościół nie czyni żadnej różnicy co do natchnienia Starego i Nowego Testamentu, oba bowiem zawierają słowo Boże.

Ks. dr Franciszek Józwiak w 1982 r. (5 III) omówił „Główne tematy przepowiadania Nowego Testamentu według J.A. Fitzmyera”⁵² na podstawie niedawno opublikowanego kolejnego wydania (w nowym opracowaniu) obszernego artykułu tego amerykańskiego profesora Nowego Testamentu na Katolickim Uniwersytecie w Waszyngtonie, dotyczącego głównych tematów przepowiadania Nowego Testamentu⁵³. Artykuł ten jest uważany za pastoralny przewodnik po Biblii i przedstawia 16 wybranych problemów Nowego Testamentu. Prelegent skupił się na jednym z nich, a mianowicie: jakie tematy w Ewangeliach uważa się za reprezentatywne

dla nauczania Jezusa?⁵⁴ Tego też dotyczyła bardzo ożywiona dyskusja po wykładzie.

3.5. Inne zagadnienia

Pozostają jeszcze dwa opracowania niemieszczące się w przedstawionym zarysie problematyki poruszanej na „Kręgu”.

Jedno z nich to referat ks. dr. Jerzego Bagrowicza pt. „Prawa w społeczeństwie komunikacji” (15 I 1982)⁵⁵. Autor ujął swoje wystąpienie w czterech punktach: 1) prawo do informacji, 2) prawda informacji, 3) prasa a pozostałe środki masowego przekazu, 4) informacja i prasa w Kościele. W tym ostatnim prelegent podkreślił miejsce i rolę dziennikarza katolickiego.

Drugi referat pt. „Historia Polskiego Towarzystwa Teologicznego” wygłosił ks. prof. Stanisław Olejnik (6 IV 1984)⁵⁶. Główne myśli tego wystąpienia zostały już przedstawione⁵⁷.

* * *

W spotkaniach naukowych klubu „Krąg” aktywnie uczestniczyło tylko 11 księży profesorów wrocławskiego seminarium duchownego, przedstawiając referaty (nie licząc sprawozdań). Większość z nich głosiła prelekcje kilkakrotnie: Z. Pawlak pięć razy, S. Olejnik – cztery, J. Kaźmierczak – cztery, M. Gołębiowski – dwa, W. Hanc – dwa, J. Nowaczyk – dwa. Po jednym referacie przedstawili: R. Andrzejewski, J. Bagrowicz, F. Józwiak, Z. Skrobicki i B. Skowroński. Prelegenci głosili referaty ze swoich specjalizacji, bez jakiegoś z góry ustalonego planu. „Jedynie w roku akademickim 1982/83 ks. S. Olejnik i ks. Z. Pawlak wygłosili cykl wykładów na temat koncepcji człowieka u różnych myślicieli. Myślą wybitnych przedstawicieli świata nauki (filozofii, religioznawstwa, teologii, biblistyki, etyki) zajmowano się na kilku spotkaniach w tym okresie”⁵⁸.

Jednak pod względem liczby spotkań naukowych był to najbardziej efektywny okres w działalności naukowej księży profesorów środowiska wrocławskiego. Pewnym brakiem było zbyt słabe prezentowanie dziedzin naukowych poza wyżej wymienionymi dyscyplinami. „Nie było na przykład ani jednego referatu z dziedziny prawa kanonicznego czy historii Kościoła”⁵⁹.

Dziś, po wielu latach, dokonując oceny działalności klubu „Krąg”, należy podkreślić przede wszystkim, że jego prace i osiągnięcia zasługują tym bardziej na uznanie, że były dziełem zaledwie niewielkiej grupy osób, na czele z ks. prof. Olejnikiem (wszyscy uczestnicy „Kręgu” byli jego

uczniami), który był inicjatorem powstania „Kręgu”, przewodniczył jego spotkaniom, a następnie doprowadził do przekształcenia go w 1984 r. w Teologiczne Towarzystwo Naukowe Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku.

PRZYPISY

¹ Księga protokołów posiedzeń naukowodyskusyjnego klubu „Krąg”, Włocławek 1979, s. 1 (rkps w Bibl. Sem. Włocł.).

² Polskie Towarzystwo Teologiczne powstało we Lwowie 23 lutego 1924 r. Analogiczne towarzystwa teologiczne na zasadzie autonomicznej uformowały się nieco później w: Przemyślu, Lublinie, Warszawie, Wilnie, Pelplinie, Płocku, Pińsku, Gnieźnie, Krakowie i we Włocławku. Naturalnym środowiskiem każdego z tych towarzystw były miejscowe wydziały teologiczne, względnie wyższe seminaria duchowne. W roku 1946 na Kongresie Polskich Towarzystw Teologicznych w Lublinie nastąpiło połączenie towarzystw teologicznych ze Związkiem Polskich Zakładów Teologicznych w jedno Polskie Towarzystwo Teologiczne im. św. Jana Kantego, z siedzibą w Krakowie. Usiłowano również wznowić tę organizację w szeregu innych ośrodków, a zwłaszcza w Warszawie, dokąd została przeniesiona redakcja czasopisma „Collectanea Theologica”. Problem wznowienia Polskiego Towarzystwa Teologicznego w stolicach biskupich całej Polski podejmowano ustawicznie niemal na wszystkich dorocznych posiedzeniach Rady Naukowej Episkopatu Polski, począwszy od 1965 r. Chodziło o to, aby w siedzibach diecezji i w większych miastach założyć autonomiczne towarzystwa teologiczne, skupiające nie tylko księży profesorów seminariów duchownych, ale także księży proboszczów, wikariuszy, katechetów, a nawet świeckich miłośników teologii. Takie instytucje umożliwiłyby szerszym kręgom duchownych i świeckich wysłuchanie co pewien czas prelekcji, dyskusję, wygłoszenie referatu, a nawet wydawanie książek. – Z. Pawlak, *Księga protokołów...*, poz. cyt., s. 74–75; t e n ż e, *Teologiczne Towarzystwo Naukowe Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku*, „Kronika Diecezji Włocławskiej” 78(1995), s. 32–35.

³ K. Rulka, *Geneza i dzieje TTN WSD we Włocławku*, „Studia Włocławskie” 1(1998), s. 23–24.

⁴ Biuro rektorskie Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku, *Księga protokołów sesji księży profesorów z lat 1962–1973*.

⁵ K. Rulka, *Geneza i dzieje TTN WSD we Włocławku*, art. cyt., s. 25.

⁶ Z. Pawlak, *Księga protokołów...*, poz. cyt., s. 1.

⁷ Tamże, s. 2.

⁸ K. Rulka, *Geneza i dzieje TTN WSD we Włocławku*, art. cyt., s. 26–27; Z. Pawlak, *Teologiczne Towarzystwo Naukowe Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku*, art. cyt., s. 33.

⁹ Z. Pawlak, *Księga protokołów...*, poz. cyt., s. 2.

¹⁰ T e n ż e, *Teologiczne Towarzystwo Naukowe Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku*, art. cyt., s. 33.

¹¹ T e n ż e, *Księga protokołów...*, poz. cyt., s. 2.

¹² Tamże, s. 20.

¹³ Tamże s. 23.

¹⁴ Tamże, s. 40.

¹⁵ K. Rulka, *Geneza i dzieje TTN WSD we Włocławku*, art. cyt., s. 26.

¹⁶ Z. Pawlak, *Księga protokołów...*, poz. cyt., s. 60.

¹⁷ Tamże, s. 65.

¹⁸ S. Olejnik, *Takie to były czasy, tacy to byli ludzie. Karty dziennika*, Wrocław 2009, s. 441–442.

¹⁹ Z. Pawlak, *Księga protokołów...*, poz. cyt., s. 3–5.

- ²⁰ S. Olejnik, *Kryzys moralny cywilizacji. Zachowanie hierarchii wartości we współczesnym świecie technicyzowanym*, „Chrześcijanin w świecie” 12(1980), nr 6, s. 25–46.
- ²¹ Z. Pawlak, *Księga protokołów...*, poz. cyt., s. 6–7.
- ²² W. Hanc, *Spotkanie w Saragossie...*, „Ateneum Kapłańskie” (AK) 95(1980), s. 463–470.
- ²³ Z. Pawlak, *Księga protokołów...*, poz. cyt., s. 8–10.
- ²⁴ Tamże, s. 34.
- ²⁵ Kronika Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku, z. 4: 1957–1994, s. 137–138 (rkps w archiwum Bibl. Sem. Włocł.).
- ²⁶ Z. Pawlak, *Księga protokołów...*, poz. cyt., s. 17.
- ²⁷ Tamże, s. 49–50.
- ²⁸ Tamże, s. 54–57.
- ²⁹ Tamże, s. 76–77.
- ³⁰ Tamże, s. 17–19.
- ³¹ Tamże, s. 40–42.
- ³² Sobór Watykański II, Konstytucja *Gaudium et spes*, n. 53.
- ³³ Z. Pawlak, *Księga protokołów...*, poz. cyt., s. 20–22.
- ³⁴ Tamże, s. 61–62.
- ³⁵ Tamże, s. 51–53.
- ³⁶ Tamże, s. 11–13.
- ³⁷ Tamże, s. 65–66.
- ³⁸ S. Olejnik, *Znaczenie kulturotwórcze moralności chrześcijańskiej*, AK 102(1984), s. 433–442.
- ³⁹ Z. Pawlak, *Księga protokołów...*, poz. cyt., s. 71–73.
- ⁴⁰ Tamże, s. 23–25.
- ⁴¹ Tamże, s. 34–36.
- ⁴² Tamże, s. 14–16.
- ⁴³ Swoje wyznanie wiary zawarł H. Küng w opublikowanej znacznie później (w 1992 r.) książce *Credo. Das Apostolische Glaubensbekenntnis – Zeitgenossenerklärt* (tłum. pol. – Warszawa 1995).
- ⁴⁴ Z. Pawlak, *Księga protokołów...*, poz. cyt., s. 29–31.
- ⁴⁵ Tamże, s. 67–68.
- ⁴⁶ Tamże, s. 69–70./
- ⁴⁷ Tamże, s. 26–28.
- ⁴⁸ Tamże, s. 63–64.
- ⁴⁹ Tamże s. 32–33.
- ⁵⁰ Referat ten ks. Gołębiewski opracował na podstawie materiałów zbieranych do przygotowywanej rozprawy habilitacyjnej, która została opublikowana drukiem pt. *Hymny samopochwalne Jahwe u Deutero-Izajasza (40–48)*, Warszawa 1994.
- ⁵¹ Z. Pawlak, *Księga protokołów...*, poz. cyt., s. 45–46, 47–48.
- ⁵² Tamże, s. 43–44.
- ⁵³ J.A. Fitzmyer, *Nouveau Testament et christologie. Questions actuelles*, „Nouvelle revue théologique” 103(1981), s. 18–47, 187–208.
- ⁵⁴ Tamże, s. 26–28
- ⁵⁵ Z. Pawlak, *Księga protokołów...*, poz. cyt., s. 37–39.
- ⁵⁶ Tamże, s. 74–75.
- ⁵⁷ Zob. przyp. 2.
- ⁵⁸ K. Rulka, *Geneza i dzieje TTN WSD we Włocławku*, art. cyt., s. 27.
- ⁵⁹ Tamże.